

# ՅԵՅՏԵՐԵՐ ԳԻՐ ԼՐՈՅ ՄԵԾԻ ՏԵՐՈՒԹԵԼՆԵՆ ՕՍՄԵՆԵԼՆ

## ԳՈՐԾՈՒՆԵՐ ՔՈՒՆ

Երկրորդի բաժնի Մեհեմեդ ան փաշային մինչև հիմա ցոյց տրված գործքերը, և Օսմանեան մեծագործ տերութիւն ալ Լոնաուայի ժողովոյն պահանջմամբ՝ անոր վրայ կռիւի ելլալը, և զանկայ յաղթելով՝ ծայրէ ՚ի ծայր Ասորեստանի տիրելը՝ ամենքնիս ալ կատարելապէս իմացանք:

Որովհետև Լոնաուայի ժողովոյն յառաջմանէ եղած վերջիւ՝ Ասորեստանի սահմանը ետ առնելուն վերայ էր անոր համար հիմա այսքան յաղթութիւն բաւական համարվելով, այժմ փառաշովի ծովեզերքը կեցող Անգղիայի ծովապետին՝ իրեն տերութիւն կողմանէ այսպէս պատուէր եղաւ, որ Մեհեմեդ ան փաշային խօսի, ՚'Եթէ առանց մէկ թերութիւն մը ցոյց տալով՝ իրեն Թաղաւորին կը հնազանդի, Երկրորդի իշխանութիւն առաջը պէս իրեն ձեռքը մնալը՝ միաբանեալ տերութիւնները Օսմանեան տերութեան տնայնացի պատրաստ են՚':

Երկրորդի այս պատուէրը նախապէս փաշային իմացնելուն պէս, իսկոյն հնազանդելով իրեն բուն տերը գործընդոյ Թաղաւորին աղերսագիր մը մատուցել է: Եւ մեր վեհափառ Ինքնակալը թէպէտ անոր բարերարութենէն ՚ի զատ՝ գործք մը չէր ըրած. բայց նոյն փաշային ալ այն բարերարութիւնները չքգիտնալուն պատճառաւ, Լոնաուայի ժողովոյն վերջով անոր վրայ բռնադատական եղանակը ՚ի գործ դրովէր էր:

Եւ գործութիւն ամենակալին ինչպէս որ վերը յիշեցնիք՝ Ասորեստանի սահմանը որովհետև բոլորովին առնուեցաւ. և ուրիշ գիտաւորութիւն մը չը մնալով, և միաբանեալ տերութեան միջնորդութիւն ալ ընդունելով, բարեխնամ Արքային անոր այս անգամի հնազանդութիւնը չը մերժեց:

Եւ Մեհեմեդ ան փաշային հիմակվան խրոխտաւորութիւն մէջ խոստացած հնազանդութիւնը՝ արքունի նաւատորմիդը (տօնանման) ամբողջ ետ դարձրնելու, և Երկրորդի ՚ի զատ քաղաքները իսկոյն պարպելով՝ տերութեանը յանձնելու ատենը գործքով ալ կատարած ըլլալով իսկ և իսկ հնազանդ եղած կըլլայ, ու այն ժամանակը Արքային ներողութիւնը արժանանալով՝ Երկրորդի իշխանութիւնը կըստանայ:

Աստի այս աւետաւոր լուրը իրեն իմացնելու և հարկ եղած կերպիւ խօսակցելու համար՝ հրամանաւ Թաղաւորին արդարութեան վերջոյ ժողովոյն անդամներէն (մէջիւսի սհրեամի ատլիյէին ազաններէն) Մաղլուճպէյ Էֆէնտին, և արքունի նաւատորմիդը ետ բերելու համար ալ Եսկէր փաշան, ասոնք զեղատէի 11 ին երկուշաբթի օրը շոգենաւով Յեգիպոս խրքելեցան:

Յաջորդութեան այժմ արդարադատ Ինքնակալին հրամանին ներքեւմտած փառաշովի գաւառները (այսինքնութիւնը) ու անհատները (սանձախները), և Վերջի տու գաւառին մայրիկի վերաբերեալ գործքերը, և ասոնցմէ ՚ի զատ ինքնակալ Արքային փառաշովի քաղաքներէն գործքով Շամ՝ Ատանա՝ Հալէպ և Աքեա գաւառները՝ որոնց ամենէն աւելի նկատել կը հարկաւորի, մէկ մէկ յարմար անձանց յանձնընկել, և այն կողմի բնակիչներուն վրայէն ալ զըկանք և անիրաւութիւնները վերցնելով՝ նորոգ մահմանված արդարութեան կանոններուն հաղորդ ընելը պէտք եղաւ:

Ասան որոյ արդարութեան վերջոյ ժողովոյն անդամներէն՝ և մեծի օսմանեան տերութեանը նախագահներէն՝ և մեծի օսմանեան տերութեանը նախագահներէն Մուսա սաֆվէթի Էֆէնտին, Շամի, և Պարսկաստանի բնապանութեամբ գացող ու հիմա արքայանիստ քաղաքը եկող Իպրահիմ սարիմ Էֆէնտին ալ Աքեայի, և յառաջմանէ հարպիյէի նազըր Էմին Էֆէնտին ալ Ատանայի, և նախարարներէն զարանթի նայի նազըր Էսպիպ Էֆէնտին՝ Հալէպի, ասոնք հրամանաւ Արքային յիշեցան:

Եւ արքունի ախոռին միւտիրութե աստիճանը ունեցող Միտիլի կղզիին մուհասսը Սալէպէյ Էֆէնտին ալ Վերջի տու մուհասսը կարգեցաւ: Բայց յիշեալ Մուսա՝ Սարիմ և Էմին Էֆէնտինները առաջին թուական ունենալուն համար, իրենց թուականէն նայելով՝ ասոնց մէկ մէկ նըշաններ ալ շնորհվեցան. և Էսպիպ Էֆէնտինին ալ առաջին թուականէն երկրորդ սընթիին յատկացեալ նըշան մը պարգևեցաւ: Եւ ասոնցմէ ՚ի զատ Մուսա՝ Սարիմ՝ Էմին և Էսպիպ Էֆէնտիններուն տէֆթերտարութեան պատուոյ անուն (իւնվան) ալ տրուեցաւ:

Եւ գարանթիւնայի նազըրութիւնն ալ արքունի ախոռին միւտիրութե աստիճանը և նըշանը ունեցող վէլի փաշա զատէ ընթեալի խափուճի պաշի Իսմիլ պէյին յանձնընկեցաւ: Եւ նախապէս պաշտօնատար դըրվող անձինքը՝ իրենց հրամանատարութեան կողմը երթալու վրայ են:

Նախկին Էրլիյէի սէլասէ միւշերի մեծարու Միրզա սախա փաշային՝ անցեալները Ինքնակալին Տիյար պէթլի միւշերութիւնը շնորհվելուն համար, սոյն փաշան իւր հրամանատարութե կողմը երթալու գիտաւորութեամբ՝ հիմա արքայանիստ քաղաքը եկել է. և բարեհաճութեան Արքային զեղատէին 17 ին կերակի օրը արքունի սպարանքը (մապէյնը) երթալով՝ և իւր դէմը ելլալով փառաւորութեան յետոյ յետո գարձել է:

Յաջորդութեան ամենակարողին՝ օսմանեան տերութեանը հովանաւորութե ներքեւ եղած քաղաքներուն մէջ բարեկարգութիւններ հաստատուեցան, բայց բարե-

խնամ՝ Արքային խոսակցելու համար և գիտաւորութիւնը իւր հրամանին ներքեւ գրանցված բոլր քաղաքներուն բնակիչները իր բարեկարգութիւններուն և արդարական կենսաներուն հաղորդ ընելով, պահով և հանգիստ պահեցին և:

Այսպէս կանոններուն չը հաստատարած տեղերն ալ տահմանելու համար, երրորդ բուժագէտներէն Նախկին Գաղափարացի մուհասարը Արմէ Էֆէնտին՝ արքունի հրամանաւ հիմնադր հիմա օրինաւոր կեպիւ Տրապիստի գաւառին տասանորդը գրելու վերահսկող եղաւ:

Իւր իրեն աւելի ջանացողութեւ պատճառ ըլլալու համար՝ երկրորդ բուժագէտին նըշանն ալ շնորհեցաւ:

Բազաւորական եկամուտին (մարխէին) վերաբերելու գործոց ժողովոյն գլխաւոր (բէխ) գրանցվող հաճի Էտհէմ Էֆէնտին՝ Ատանայի պաշտօնատար գրովելուն համար, արդարութեան վրայ ժողովոյն աղաներէն Արմէ Էֆէնտին՝ որ խոհեմ և բանիբուն ըլլալէն ՚ի գաւառ տեղութեւ պաշտօններու մէջ ալ գրանցված է, հրամանաւ Արքային յիշեալ ժողովոյն գլխաւոր կարգեցաւ՝ առաջին բուժագէտին երրորդ սընթիստունով:

Իւր վերջիշեալ Էտհէմ Էֆէնտին՝ առանց մէկ պատճառիմը իրեն հիմնական պաշտօնէն ելլալու խնդիրը ըրաւ: Աւտի նոյն ըրած անվայել խնդիրը կատարվելուն և իր բնակարանը նստելուն՝ Արքայն հրաման ըրաւ:

Երբ յիշված կերպով Միտիլի նախկին մուհասարը Սալիս պէյին՝ Կիրիտի մուհասարութիւնը յանձնընկերուն համար, հրամանաւ Արքային անոր տեղը թիշարեթի նազըր մեծարու Ահմէտ Ֆէթհի փաշային աղագահաններէն Աշըր պէյը գրովեցաւ:

Դիմանեան տեղութեւ ծախքը (մարաֆը) օրինաւոր կերպիւ գաւառաւուն, և հասարակութեան առևտուրն ալ գիւրութիմը գրանաւուն համար, սակեց յառաջ հրամանաւ Թագաւորին սեհիմի ըստակի Թուղթեր սահմանվեցաւ, որ հիմա ամմէնքիսաւ գործ կածելիք:

Բայց այս Թուղթերուն կեղծը (խալլը) աղէկ նայվելուն՝ տեղութեւ կողմանէ որքան պատուէրներ եղաւ նէ, օգուտ մը չըլլալով, վերջապէս հասարակութեան ձեռքը սուտ և կեղծ սեհիմի Թուղթեր երևան ելան:

Իւր այս կեղծ Թուղթերը երբեմն իրենց տիրոջը ձեռքէն առնըվելով փոխարէնը իսկ և ստոյգ Թուղթ արրվեցաւ, և երբեմն ալ Փախիլ առնելու համար՝ մարխէի խաղնան գացողներուն ձեռքը գրանցված կեղծ Թուղթը իսկոյն միջատով կրորրվեցաւ: Իւր այս եղելութիւնը հասարակութեւ յայտնի լինաւ մը տալուն համար, հիմա այնպէս ըստակի տեղ գործածվելու սեհիմի Թուղթերուն կեղծը անկարելի ըլլալու ձեռք մը գրովելով, բարեխնամ Արքայն տալելուն հրաման ըրաւ:

Աւտի այժմ հին սեհիմի Թուղթերը մէկտեղ հասարակութեւ ձեռքէն ժողովելը, և նոր արգված Թուղթերուն հետ փոխելը՝ Թե և շատ պատշաճ կերևի, բայց յայտնի է որ այնչափ տալվելու Թուղթերը ՚ի

հարկէ ժամանակի կարօտ են. նոյն պատճառաւ այսպիսի հին Թուղթերը որովհետեւ վերջը մարխէի խաղնան պիտի երթան, մէկ կողմէն գացածները պիտի փոխվին ու փոխարէնը նոր տալված Թուղթերէն պիտի տրվին:

Արեմն մէնք հիմա այս նոր տալվելու սեհիմի Թուղթին որպիսութիւնը պատմենք. որ այս Թուղթերուն ձախար հին Թուղթերուն նըման Թագաւորին բարձու նըշանը (Թուրան) Թե և պիտի գրովի, բայց այն Թուրան խաղաութմա ու մնացած տեղվանքը տիպ (պատմա) պիտի ըլլայ, և Թուղթին մէջ տեղը՝ որ Փախիլը ու անոր կիցն ալ ըստամով զէշը գրոված է, այն զէշին ետեւը՝ մարխէի նազըր մեծարու Սախ փաշային՝ մէջ տեղը շատ գրեւորով մէկ ուրիշ մէօհիւրով պիտի կընքվի:

Իւր Թախսիթներուն ատենը երբ ըլլալը՝ խաղնային մէջ գրանցվողներուն յայտնի ըլլալու համար, Թուղթին վրայ Թախսիթը գրոված տեղին ետեւ հաստատ մէջանով Թուախանը պիտի գրովի, էբը Թե այն Թուախանը՝ Թուղթին խաղնէն ելած օրը ու այն օրէն համարում ունենալը պիտի նըշանակէ: Ահա այսու կերպիւ այսուհետեւ կեղծ Թուղթերուն ինասէն աղաւթելով, մեր գլխած Թագաւորին հովանաւորութեւ ներքեւ օգուտ ու շահ պիտի տեսնվին:

Իւր այս ալ գիտնալ պէտք է, որ գրով երկիրներուն բնակիչները՝ որովհետեւ այսպիսի գործածելու սեհիմի Թուղթերուն լուր և վատը չեն ճանաչեր, անոր համար իրենց առևտուրին դժուարութիւ պիտի պատճառէ: Այս ընդհանուր մեծ ժողովոյն յարմար տեսնալով ու բարեխնամ Թագաւորին հրաման տալով, ~~որովհետեւ Թուղթերուն վրայ միշտ միջոց ժամանակ (մէօհիլթ) տրովեցաւ~~ որ այն միջոցը ըրանալէն յետոյ՝ բոլոր Անատուրի և Բուսիլի մէջ գրանցված քաղաքները Թե նոր և Թե հին որքան այսպիսի սեհիմի ըստակի Թուղթեր կան, բոլորովին յարգանք չունենալով՝ մէջերին գործ չը պիտի ածեն:

Իւր այս ըստակի Թուղթերը մի միայն Կոստանդնուպոլսի մէջ գործ պիտի ածվի, և անոնց Թախսիթներուն հասած ատենն ալ առաջ քիպէս Փախիլին ամմէն մէկուն պիտի տրվին:

Դովային գործոցը ժողովոյն (պահլիյէի մէջլիսին) աղաներուն լաւ կարգադրութիմը գնելը հարկաւորելուն համար, ՚ի բնէ խոհեմ և բանիբուն և մանաւանդ ծովային գործքերու հմուտ՝ Զաֆէրիպի գապդիյէին նախկին հրամանատար Փէրիզ Զասան փաշան՝ հրամանաւ Արքային յիշեալ ժողովոյն գլխաւոր կարգեցաւ:

Իւր ծովային արհեստները սորվեցընող դպրատանը տեսուչ (նազըր), և իփլիկխանայի կառավար (միւտիր) միրիլիֆա Էտհէմ փաշան, և Զասան փաշան յիշեալ ժողովոյն աղա գրովեցան:

Իւր նոյն դպրատան տեսուչութիւնը՝ տերս նազըրի խմախլ Էֆէնտին, և իփլիկխանայի կառավարչութիւն ալ յարմար մէկիմը յանձնընկեցան:

Իւր իշյալէի հիւմայուն ըսված պաշտօնը ունեցող Բաղիպ պէյը, և յառաջմանէ խայր կուէցեալ արքունի խալիյոնին նաւապետ Օսման գափտանը, և պահլիյէի միւթերձիմ Իսկիլթէուպի մօսեօ Բէտ հալիլը երևելի անձը, ասոնք մտացի և խոհեմ ըլ-

լանուն համար, յիշեալ ժողովոյն մէջը պաշտօնատար գործեցան:

Եւ արքունի նաւապետներուն կարգաւ գրեւ գիտնալը՝ շատ օգուտ պատճառելուն համար, բարեխնամ Արքայն հրամանս ըրեր է որ անոնց մէջէն կարգաւ գրեւ չը գիտցողները՝ ասկէց մինչեւ երեք տարիին միջոցը ջանք և փոյթ ընելով կարգաւ գրեւ սորվին. և եթէ չը սորվին, որ աստիճանին մէջ գըտնուէրէն՝ նոյն աստիճանը պիտի մնան:

Եւ ահա այս կերպ եղած Ինքնակալին հրամանը բոլոր արքունի նաւապետներուն իմացընելու մտք՝ Գափուտան փաշային աղդարարութիւն եղաւ:

Թագաւորական բանակը գըտնուլած արքունի յաղթող զօրաց կառավար (միւստիր) Իպրահիմ էֆէնտին՝ այն կողմերուն օդը և ջուրը իրեն չը յարմարելուն համար, իւր պաշտօնէն ելլալու խնդիրը ըրեր է: Ուստի Արքայի բերդին յաղթութիւն առնուլած ժամանակը խարապ եղած պազը տեղերուն նորոգվիլը՝ հոն խորհրդած Թագաւորական հրովարտակին հարկադրութիւն գըտնուլով, հրամանաւ Արքային խափուճի պաշի Սիւլէյման պէյին՝ յիշեալ կառավարութիւն յանձնը վեցաւ, և խօճէկեան Բուսթիմ էֆէնտին ալ՝ Արքայի բերդին պինա էմինի կարգեցաւ:

Գորգ քիլիսէյի մուհասսըր խօճէկեան Ադա էֆէնտին՝ իրեն յանձնըլած պաշտօնը լաւ չի աւարտելուն համար՝ փոխվել հարկաւորեցաւ: Եւ Սամազօւլ ճուգի տէօքլիւմանային կառավարութիւն ալ յատուկ մէկի մը յանձնըվիլը՝ պէտք եղաւ:

Այս հրամանաւ Արքային Գորգ քիլիսէն և Թէասոր մուհասսըրութիւն ներքեւ գըտնըլած Միւսէվլա և Ահեօլի քաղաքները, և Թէ ըստ տեղւոյն յարմար գըտնըլած Իսիմէսյի քաղաքն ալ՝ Էտիքնէյի մուհասսըրութեանը բարդըվեցան:

Իսիմէսյի մուհասսըրութիւն ներքեւ եղեալ պազը գիւղերն ալ յարմար գըտնըլած քաղաքներուն մուհասսըրութիւն իհտաւ եղան: Եւ յիշեալ Տէօքլիւմանային, և Փինարհիսար, և Վիլիզ ու Միտեա քաղաքներուն ալ Գօնիչէլի խօճէկեան Հիւսէյին պէյը մուհասսըր կարգեցաւ:

Մասեւայի ու Զիլէյի մուհասսըրութիւններն ալ որոնց մէջը պարունակեալ քաղաքներով մէկ տեղ Զօրումի մուհասսըրութիւն իհտաւ ընելով, անոր մուհասսըրը գըտնըլով՝ խօճէկեան Բիւշաի էֆէնտին յանձնըվեցան:

Արքայանիստ քաղաքը գըտնըլող՝ մօսէօ Տիմիթ-րիյօս խորթութիւն լուլած Հէլէնի տերութեանը գործունէայ անձին՝ հիմա իւր տերութեանը կողմանէ փոքր դեպքանութիւն աստիճանը շնորհվեր է:

Եւ այս շնորհմանը համար յիշեալ խորթուն կողմանէ արքայանիստ քաղաքը խորհրդած գիւրը՝ Արքային նառուցանելու դիտաւորութիւն, այս զիջատէի ամսոյն 21 ին հինգշաբթի օրը բարեհաճութիւն Ինքնակալին՝ նոյն դեպքանը մայէյը գացեր, ու խարիճիյէի նազըր

մեծարող էջիտ փաշային ալ հոն գըտնըլած ժամանակը՝ Թագաւորին դէմ՝ ներկայացեր է: Եւ բարեխնամ Արքայէն հոք եղած բարեկամական և սիրոյ նըշանս ներկայանալէն ետքը՝ յետս դարձեր է:

Փաշայիւն լեզուէն կատարեալ բառարան մը Թարգմանի էր Արապի ու Փարսի լեզուաւ. և Գաղղիական բաներուն ամեն մէկ արտաբերութիւն գիտցըվելու համար՝ լաւ եղանակաւ Թուրքերէնով մեկնըվեր, ու սոր մէկ օրինակն ալ արքայանիստ քաղաքը խորհրդեր է: Եւ այս բառարանին՝ որ Արապի ու Փարսի ու Խուրքի բառերով Թարգմաններ էր, այն բառերուն լողութիւն և կատարելութիւն տեսնուլեր էր:

Ուստի հմա անոր առաջին հատորը արպիւր լըմնըցեր, ու այսկողմը խորհրդեր է. և այն տիպը առաջի ձեռագիր փնտկին հետը բաղդատելով, իսկ և իսկ բնագրին յամար և յիրաւի գովութիւն արժան գիրք մը եղեր է:

Եւ այս բառարանը՝ յառաջմանէ Պուղտան վոյվօտասի խանէյի զատէ Փիրէնս Ալէքսանդրի յարգելէին հնարած ըլլալուն, և ինքն ալ գիտնական և բանիբուն անձ մը գըտնըվելուն համար, իրեն մէկ անդամանդեայ (իւճէվէրի) ծանրագին տուփ մը բարեխնամ Արքայէն շնորհվեցաւ:

Արիտաթի մուհասսէպէճի գըտնըլող խալիս էֆէնտին՝ իրեն յանձնըլած գործքերուն մէջը պազը կերպով ծուրութիւն ընելուն, և մալիյէի քեաթիպ Սաիտ պէյին ալ անձնական տկարութիւն՝ իր քեաթիպութեան գործքերուն ժամանակին պարապելու արգելք ըլլալուն համար, և մանաւանդ մալիյէի գանձարանին վերաբերեալ ամեն մէկ գործառնութիւնները իր ատենովը կարգաւորվիլը կարեւոր գըտնըվելով՝ ասոնց փոխվելը հարկաւորեցաւ:

Այս արքայական հրամանաւ՝ մասարիֆաթի խալէմին առաջին միւսէյիդ Թէվֆիգ էֆէնտին զատէ էմին էֆէնտին յիշեալ խալիս էֆէնտին տեղը վարիտաթի մուհասսէպէճի գըտնըվեցաւ. և Անատօլուի մէքթիւպչիլի խալէմին մէջը առաջին միւսէյիդ Նազիֆ պէյն ալ մալիյէի քեաթիպ եղաւ:

Եւ յիշեալ Սաիտ պէյ էֆէնտին ալ մալիյէի մուհասսէպէճի վերաբերեալ գործոց ժողովոյն պաշտօնատար կարգեցաւ: Եւ նախայիշեալ խալիս էֆէնտին ալ իրեն յատուկ ապրուստ կապվելով՝ իւր բնակարանը պիտի կենայ:

Խասարայ միւսրատ փաշայի Թաղէն (մահալէէն) Նազիֆ պէյ անունով մէկը՝ որ յառաջները իլթիզամ ճիլութեան գործքերուն մէջ ալ գըտնըլած էր, այս մարդը զիջատէին իններորդ գիշերը՝ Սերասքերին դուռը տանողը քեաթիպի Հասիպ էֆէնտին իւր տունը հրաւիրեր է:

Եւ այն գիշերն ալ Թաթար Սալիհ աղա, և պէզնէնի հաճի Հասան աղա, և չատըրճի Էօմէր աղա, և պէզնէնի պէօլիք պաշիններէն հաճի Մուս

գափա աղա, և եկեղեցի Մեհմէտ էմին պէյ, և աղապաշտ Մուսթաֆա աղա, և պալատի Տաճի Ապառ-լաս աղա, այս յիշեալ եօթը անձինքն ալ հոն գրանդնելով խաւար խաղաղութեամբ լսելուք են:

Եւ այն ժամանակը յիշեալ տառապանքը ըստակի փոխարէն հինգ հարիւր դուռու շնոց սեհմի թուղթ մը օրթան դրեր է, և խաղացած: Օյնին պահանջմամբը այն գրամի թուղթը յիշեալ Հասիպ Եփենտին մնացեր է:

Բայց երբ նոյն թղթին տերը անոր ձեռքէն առնել ուզեր է, այն ալ քիչ մը խառութեամբ պատահանելուն համար կրօնը մեծնալով տանուտէր Նազիֆ պէյին տրոջան Սաիտ աղա, և յիշեալ թաթար Սալիս աղա ըստ իրենց անորհմանքով այն խեղճ 24 կամ 25 տարեկան վաճառականի Հասիպին ձեռքը ոտքը ամուրմը կապեր-էն, և այն Նազիֆ տնուումը արեանտրու չարն ալ տունը խնայելու ըստաններ է զանիկա:

Եւ իսկոյն սպաննուին աղան, և թաթար Սալիս աղա, և չառքաճի Էօմէր աղա ըստ մեծութեամբ մարդիկ, և այն թաթարին փոքրիկ ծառան պապ Սելիմի ալ հետեւին ըլլալով, Տալուա փաշայի ու Սամաթ-իայի մէջ տեղը եղած բերդին վրայէն ծովը նետերէն անոր մարմինը: Եւ այն մեռնողը նոյն գիշերը իր տունը չը դրանք ըլլալուն համար՝ հետեւեալ օրը անոր ընտանիքը հարցուփորձ ընելու ու փրկուելու ըստ կրտսերն:

Առաջեան մէկ մարդ մը թէ բարի և թէ չար իր րոտը կը գտնայ, և մանաւանդ մարդասպան եղողները ամենեւին հասցնուած չուսեցողով դերձադէս իրենց պատիժն կը կրեն, ասոր պէս ալ այս բանը մեծի տե-րութեւր պաշտօնատարները իմացերէն, ու ծովին մէջէն նոյն մարմինը գրանդնելուն համար, թէ այն Նազիֆ պէյ մարդասպանը և թէ վերջիշեալ անօրէնները և պէյ մեռնողին ժառանգները մէկ տեղ շէյխալա-թի գէմը և արդարութեան վճռոց ժողովոյն (մէճլիսի տհրեմի տալիկին) մէջը քանիցս անգամ ներկայա-ցուցերէն:

Եւ այս որպիսութիւն անոնց աղէկ մը հարցըրը ու ընտուգվեր է, և անոնք ալ այսպէս խոստովաներէն թէ ասոնք բոլորն ալ այն գիշերը նոյն տանը մէջ ըլլալով, մէջընուն պալատի Տաճի Ապառ-լաս աղան տակա-ւին կռիւր չեղած իւր տունը գացեր է, և ապա այս կռիւր պատահելով այն Հասիպը ըստաննելով է:

Աստի այն Նազիֆ պէյը ամենեւին մարդկութե չը փայլելու անարդ համարված մարդասպանութե յան-ցանքին յանգնէր է, և անոր տղան Սաիտ աղան, և թաթար Սալիս աղան ալ յիշեալ մարդասպանին օգ-նական եղած ըլլալուն համար, ասոնց յանցանքը խիստ մեծ է:

Եւ ինչպէս որ վերը յիշվեցաւ, պալատի Տաճի Ապառ-լաս աղան՝ կռիւր չեղած իւր տունը երթա-լուն, և այն արապ Սելիմ ծառան ալ փոքր տղայ մը ըլլալով իւր տիրոջը պատուէրը կատարելու պարտա-ւոր գրանդնելուն համար՝ այս երկուքը յանցանաւոր չէն սեպվեր:

Բայց միւս հինգ անօրէնը եթէ փոքր իշատէ աս-տուծմէ երկիւղ ունենային, և իրենց ըզ ու նամու-սը պահպանող և վախ-ուսեցող մարդիկ ըլլային, ամ-մէն կրօնի մէջ խիստ անարդ համարված այս մար-դասպանութեան գործին չէին հաճութիւն ցոյց տար:

Օ էրէ եթէ իրենց հաճոյ չըլլար այս բանը՝ այն

մեռնող Հասիպը յիշեալ երկու անօրէնին ձեռքէն չէին կրնար մը ազատել, մի թէ այն հինգ մարդը երեք մարդուն դէմ դնել կարելի չէր մի. և կամ թէ իրենք արգիլելու կարող չեղան ալ նէ, պատուհանները բա-նալով բարձր ձայնիւ դրացիներուն իմացնելը դժ-ուար բան մի էր: Ա երջապէս ասոնց ալ ձայն չը հա-նելով լուռ կենալը՝ անոնց ըրածին հաճութիւն ցոյց տրված կըլլայ, որ այն ալ իսկ և իսկ մեղք և յան-ցանք է:

Արեւմտ ասոնց մէկ մէկ կերպիւ պատիժ կրել տալը հարկաւորեցաւ այլոց օրինակ ըլլալու համար՝ այս դի-տաւորութեմբ, որ ժամանակ անցնելէն ետքն ալ հասա-րակութեանը մտքէն չելլայ, ու միշտ մտքերնուն մէջը անմոռաց մնալով ամմէն ատեն ասկէց ալ իրենք մէկ օգուտով քաղեն:

Աստի եթէ ասոնք ալ փոխարինաբար սպաննելին, հինգ վեց ամիսէն՝ կամ վերջապէս տարիէ մը յետոյ բողոքով կը մոռցնէին: Եւ եթէ թէրսանէն քիւրեկը դրովին, հոն ալ ամմէն մարդ չը կրնար տեսնար:

Կա ամմէն մարդկանց թէ մեծին և թէ փոքրին միշտ աչքերնուն առաջը ըլլալով, քիչ շուկայները և վաճառատեղիները երեկոյ ու առաւօտ զանոնք տեսնա-լով իրենց ալ մէկ օրինակ մը ըլլալու համար, կանոնա-վորքին պահանջմամբ յանցանքներնուն աստիճանին գրքին պահանջմամբ յանցանքներնուն աստիճանին նայվելով, սերտութեւն դուռը ոտքերնին կապված քիւրեկը կենալին և փողոցները ավելին, արդարու-թեան վրձնոց ժողովոյն մէջը յարմար տեսնվելով բարեխնամ ինքնակալին հրաման խնդրվեցաւ:

Եւ հապեն համանաւը՝ սոյն բան մարդասպան Նազիֆ պէյը՝ դատաստանին հարկադրութեմբ 30000 դրձ մեռնողին ժառանգներուն երեք թախսիթով հա-տուցանելու պայմանաւ՝ յիշեալ քիւրեկը դրվեցաւ եօթը տարի մնալու անդ: Եւ իւր տղան Սաիտ ա-ղան՝ և թաթար Սալիս աղան ալ հնգական տարի, և հաճի Հասան աղան, և Էօմէր աղան, և հաճի Մուս-թաֆա աղան, և Մեհմէտ էմին պէյը, և միւս Մուս-թաֆա աղան, ասոնք ալ երեքական տարի միշտ ժամա-նակաւ քիւրեկը ծառայելուն համար՝ այս զիջիւ-ճի մէկին սերտութեւն դուռն փրկանկան դրվեցան: Եւ ինչպէս որ վերը յիշեցինք՝ պալատի Տաճի Ապ-առ-լաս աղան, և արապ Սելիմը յանցաւոր չըլլալուն համար թող տրվեցան:

Եւ այս գործը՝ խեղք և միտք ունեցողներուն մեծ օրինակ մընէ, որ ասանկ մարդասպան մարդիկ իրենց ըստանած անձը թէ հորը և թէ ծովը ձգեն, իրենք թող չը տարակուսին՝ յետոյ յայտնվելուն հա-մար: Օ էրէ չը կայ այնպէս դադանի բան մը որ վեր-ջը երևան չելլայ, և առածին կերպով՝ ամմէն մարդ իր ըրածին փոխարէնը կը գտնայ: